

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОСОХОВА АНЖЕЛА ВІКТОРІВНА

УДК 811.111'38:821.111-311.2.09(71)

**ВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ФАХОВОГО КОНТЕКСТУ
ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ І
ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТИ**
(на матеріалі роману А. Хейлі "Airport")

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Запоріжжя – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Ісаєва Галина Тимофіївна
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри іноземних мов для природничих
факультетів

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Снікєєва Санія Маратівна
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри англійської філології

кандидат філологічних наук, доцент
Чугу Світлана Дмитрівна
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного
університету,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу

Захист відбудеться 29 листопада 2017 р. о 13-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 17.051.02 в Запорізькому національному університеті за адресою: 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-А, корпус 2, ауд.224.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Запорізького національного університету за адресою: 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-А, корпус 2.

Автореферат розісланий 28 жовтня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Л. Клименко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

На сучасному етапі розвитку когнітивістики, що відкрила нові можливості дослідження тексту як виду мовної комунікації, відбувся перехід від вивчення смислу тексту через структуру й семантику мовних засобів до осмислення тексту через концепт у його вербальній експлікації.

Творчість А. Хейлі як засновника жанру професійного роману (інші назви – виробничий роман, бізнес-роман) привертає увагу лінгвістів. О. М. Данильчук визначає творчий метод А. Хейлі як метод „фактографічного реалізму”. Т. Г. Нікітіна й А. Н. Павлова кваліфікують твори А. Хейлі як „своєрідний різновид романтики в професійно-виробничій сфері, що ґрунтується на технологіях і побуті”. Ю. В. Жаманова розглядає проблеми адекватності міжмовного передавання термінологічної та авіаційної лексики на матеріалі роману А. Хейлі „Airport”. Н. Л. Московська та М. О. Мацаєва, аналізуючи жанрову специфіку романів А. Хейлі “Final Diagnosis”, “Airport” та “Hotel”, окреслили лінгвістичні аспекти жанрової специфіки виробничого роману та визначили, що основну роль у них відіграють термінологічні поля сфери професійної діяльності, які співіснують і функціонують у тексті із загальноповсякденною лексикою.

К. О. Керер зосередила увагу на вивченні особливостей реалізації концептосфери „професійна діяльність” на матеріалі романів А. Хейлі й Д. Лоджа та їх перекладів на засадах лінгвокультурології. Дослідниця ввела поняття „професійні культурні цінності” та розглянула специфіку репрезентації складників концептосфери „професійна дійсність” у сучасному виробничому романі.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю застосування лінгвокогнітивного підходу до визначення когнітивно-семантичного простору професійного роману А. Хейлі “Airport” на основі лінгвокогнітивного моделювання, що дозволяє виявити особливості авторської картини світу, визначити специфіку концептуальної картини фахового світу аеропорту, відтвореного автором на сторінках художнього твору, проаналізувати структурно-семантичні особливості експлікації концептів представленого фахового середовища та дослідити лінгвокогнітивні й лінгвостилістичні аспекти творення фахового контексту роману.

Зв’язок роботи з науковими темами. Дисертацію виконано в межах наукової теми “Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсні парадигми германських, романських і класичних мов” (номер державної реєстрації: 0108U006466), що розробляється факультетом іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 37/3 від 28 березня 2012 року).

Об’єкт дослідження – фаховий контекст професійного роману А. Хейлі “Airport” у його концептуальній і мовній репрезентації.

Предметом дослідження є структурно-семантичні, лінгвокогнітивні та лінгвостилістичні аспекти творення фахового контексту професійного роману А. Хейлі “Airport”.

Мета дослідження полягає у виявленні й систематизації комплексу лінгвокогнітивних і лінгвостилістичних засобів творення фахового контексту професійного роману А. Хейлі “Airport”.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань** :

- з'ясувати особливості кореляції концептуальної та мовної картини світу;
- укласти когнітивну карту формування художньої картини світу літературного твору;
- розробити модель структури змісту концепту AIRPORT;
- визначити когнітивно-семантичні особливості вербалізації концепту AIRPORT у структурі літературно-художнього твору;
- уточнити модель структури змісту концепту AIRPORT як текстового концепту однойменного професійного роману;
- проаналізувати лінгвістичні, когнітивні та стилістичні аспекти використання термінологічної лексики для вербалізації фахового середовища в професійному романі А. Хейлі;
- визначити поняття „фаховий контекст професійного роману”;
- описати роль і функції чинників контекстуалізації художнього твору фахової тематики;
- з'ясувати особливості літературного контексту професійного роману та визначити чинники контекстуалізації, зумовлені належністю художнього твору до жанру професійного роману;
- визначити та окреслити шляхи контекстуалізації фахового середовища в художньому творі;
- виявити й описати лінгвостилістичні особливості використання термінологічної лексики в професійному романі.

Матеріалом дослідження слугував текст роману А. Хейлі “Airport”, у якому автор ретельно відтворив фахове середовище, що дало змогу виявити основні стратегії контекстуалізації цього середовища та визначити лінгвокогнітивні й лінгвостилістичні особливості його контекстуалізації в мовній тканині твору. Загальний обсяг опрацьованого мовного матеріалу становить 502 сторінки.

Мета і завдання дослідження зумовили необхідність застосування комплексу **методів** аналізу мовного матеріалу, а саме: *методу лінгвостилістичного аналізу* (для виокремлення найбільш продуктивних структурно-семантичних і лінгвостилістичних засобів відтворення фахового контексту професійного роману А. Хейлі); *контекстологічного аналізу* (для виявлення чинників і маркерів контекстуалізації); *структурно-семантичного аналізу* (для вивчення шляхів вербалізації текстового концепту AIRPORT); *комунікативно-функційного аналізу* (для визначення основних особливостей зображення конфліктної ситуації в професійному романі А. Хейлі). Застосовано *метод лінгвостилістичної та прагматичної інтерпретації тексту*, *лінгвокогнітивного моделювання* концептуального простору професійного роману та здійснено кількісний аналіз мовних структур фактологічного матеріалу.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній *уперше* на основі когнітивного-дискурсивного підходу визначено структуру змісту

універсального концепту AIRPORT, проаналізовано особливості його вербалізації в однойменному романі А. Хейлі та представлено модель польової структури змісту концепту AIRPORT у творі, уведено поняття фонового контексту професійного роману, подано його визначення й представлено його структурну модель; запропоновано дефініцію поняття „фаховий контекст професійного роману”.

Теоретичне значення дослідження полягає в отриманні нових даних щодо структурно-семантичних, лінгвокогнітивних і лінгвостилістичних особливостей формування концептуального простору професійного роману та відтворення фахового контексту в художньому творі, обґрунтуванні положення про визначальну роль термінологічної лексики в об’єктивації фахового контексту професійного роману на основі дослідження мовних засобів відтворення фахового середовища в романі. Основні положення та висновки дисертації є внеском у теорію когнітивної семантики, лінгвостилістики та лінгвістики тексту.

Практична цінність здобутих результатів полягає в можливості їх використання в лекційних курсах із лінгвостилістики й інтерпретації художніх текстів, з основ лінгвокогнітивного моделювання концептуального простору літературно-художнього твору, у навчально-методичній роботі під час укладання навчальних і методичних посібників, а також у науковій роботі студентів, магістрантів і аспірантів. Зібраний емпіричний матеріал може бути використаний під час викладання англійської мови як фахової іноземної мови.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення й практичні результати дослідження оприлюднено на *міжнародних наукових конференціях*: „Подолання мовних бар’єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей” (Київ, 2013), „Мови і світ: дослідження та викладання” (Кіровоград, 2015), „Наука і практика: новий рівень інтеграції у сучасному світі” (Шеффілд, Велика Британія, 2016), „Мова і культура” (Київ, 2017); на *міжнародних симпозиумах*: „Сучасне літературознавство та прикладна лінгвістика: американські та британські студії” (Київ, 2013), „Американські та британські студії: мовознавство, літературознавство, міжкультурна комунікація” (Київ, 2015); на *Всеукраїнській науковій конференції* „Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук” (Дніпропетровськ, 2013) та на *засіданнях наукового семінару і засіданнях кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка* (2011-2017 р.р.).

Публікації. Основні положення й результати дослідження викладено у 12 одноосібних публікаціях, із них 5 статей опубліковано у фахових виданнях України, 2 публікації – в іноземних виданнях. Загальний обсяг публікацій складає 4 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, переліку джерел ілюстративного матеріалу, бібліографічного та лексикографічного апарату дисертації (307 позицій) та 3 додатків. Робота містить 7 рисунків і 21 таблицю. Обсяг дисертаційної праці складає 203 сторінки, бібліографічного та лексикографічного апарату – 30 сторінок. Повний обсяг роботи – 312 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, сформульовано мету й завдання, окреслено об'єкт і предмет, визначено джерельну базу й методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне значення й практичну цінність дисертаційної праці, подано відомості про апробацію здобутих результатів, публікації та структуру роботи.

У першому розділі **“Теоретико-методологічні засади дослідження професійного роману”** викладено основні теоретичні та концептуальні засади дослідження, зосереджено увагу на ключових термінологічних поняттях: контекст, чинники контекстуалізації, когнітивна та мовна картини світу, концепт, уведено поняття фоновий контекст художнього твору та запропоновано його визначення й модель, подано визначення фахового контексту професійного роману; обґрунтовано вибір процедури лінгвокогнітивного моделювання як основної форми аналізу концептуального простору професійного роману, окреслено етапи дослідження когнітивно-семантичних особливостей вербалізації концептуального простору роману, що відображає фаховий контекст твору, та мовностилістичних засобів актуалізації фахового контексту (ФК) художнього твору (ХТ).

Контекст ХТ відіграє важливу роль у поєднанні тексту твору з позатекстовою реальністю, що значною мірою визначає рівень розуміння/адекватної інтерпретації тексту твору читачем. Знання контексту ХТ передбачає комплекс спеціальних знань про літературний напрям, у межах якого написаний твір, літературну діяльність попередників/сучасників/послідовників автора твору; творчий шлях автора та історію написання твору, тобто широкий літературний контекст ХТ. Художньому тексту притаманне авторське світобачення, яке визначає індивідуальний стиль письменника. Результатом є авторський стилістичний контекст твору. Літературний, історико-культурний та авторський стилістичний контексти ХТ входять до загального контексту твору.

Л. McGaap кваліфікує роль контексту в адекватній інтерпретації повідомлення як визначальну та виокремлює шість видів контексту: фізичний (матеріально-фізичне оточення комунікативної ситуації), внутрішній (ментальні й емоційні реакції та очікування комунікантів), символічний (предметні/тематичні вербальні повідомлення), ситуативний (стереотипні ситуації), культурний (моделі спілкування) та контекст стосунків між комунікантами. Велике значення контексту надають послідовники дискурс-аналізу G. Cook, T. McArthur, D. Nunan, C. Wallace.

Л. Beach зазначає, що кожний тип комунікації відрізняється своїм специфічним контекстом, для визначення якого необхідно знати культурні, фізичні, психологічні, історичні та соціальні чинники, які на нього впливають. А. І. Раду пропонує враховувати дію комплексу чинників контекстуалізації (антропологічних, комунікативно-функційних, когнітивних, фізичних і соціокультурологічних), що актуалізуються через відповідні вербальні маркери.

З погляду когнітивно-дискурсивної методики дослідження текст розглядається і як форма закріплення знань про світ, і як джерело отримання таких знань. Інформація в тексті може бути представлена експліцитно й імпліцитно. Експліцитне вираження в тексті отримує інформація, невідома читачеві. Знання, що входять до загального фонду фонових знань, виражені в тексті імпліцитно. З огляду на

важливість визначення такого загального фонду фонових знань учасників текстової комунікації, нами запропонована модель структури фонового контексту професійного роману (див. Рис. 1).

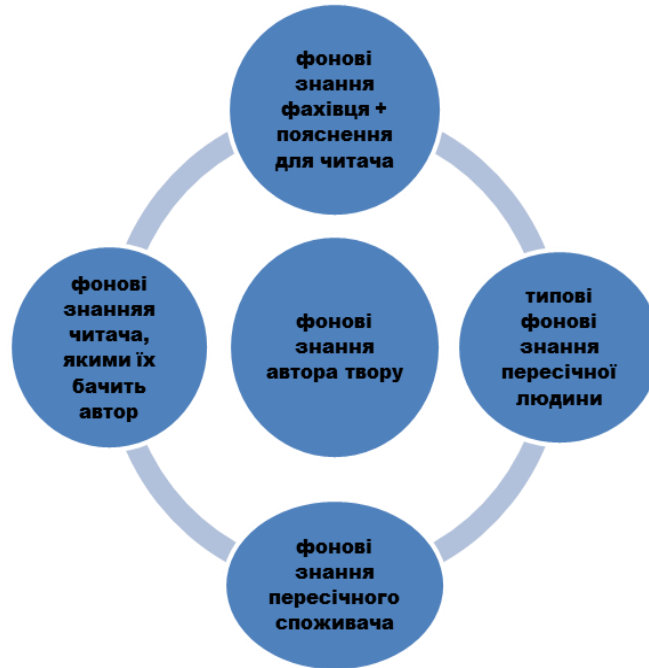

Рис. 1. Структура фонового контексту професійного роману

Рисунок 1 унаочнює структуру фонового контексту професійного роману, що складається з фонових знань автора твору та фонових знань інших учасників комунікації, які представлені в тексті твору через призму розуміння автора та включають фонові знання читача, пересічної людини, фахівців і споживачів описаної професійної сфери. Фоновий контекст професійного роману акумулює фонові знання автора та читача (якими їх уявляє автор) і породжує у свідомості читача нові уявлення й знання.

Вербалізоване знання складає мовну картину світу (МКС), яку сприймаємо як відображення в семантиці мови ширшої концептуальної картини світу (ККС). ККС репрезентує глобальну, інтегровану й структуровану систему інформації про об'єктивну реальність. А. А. Залевська зазначає, що з огляду на безкінечність світу та обмеженість дискретних одиниць мови МКС здатна лише частково відобразити ККС. О. С. Кубрякова розглядає МКС як важливий складник ККС в уяві людини, В. А. Маслова стверджує, що ККС багатша за МКС. Кореляція концептуальної та мовної картин світу представлена нами графічно:

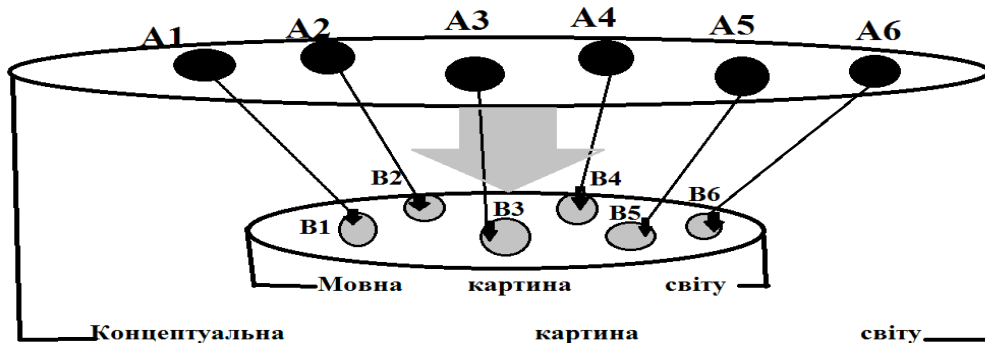

Рис. 2. Когнітивна карта кореляції концептуальної та мовної картин світу

Рисунок 2 відображає співвідношення між ККС як образом безкінечного світу та МКС як фрагментом концептуальної картини світу, частково об'єктивованим мовними засобами, де А1-А6 – це концепти як ментальні одиниці, які відображають знання та досвід людини про реальну дійсність і є одиницями концептуальної картини світу, а В1-В6 – вербальні експлікації концептів А1-А6. Представлений рисунок засвідчує, що МКС походить від ККС і на відміну від останньої є обмеженою, оскільки відображає лише фрагмент загальної концептуальної картини світу, який актуалізується в межах окремої національної мови.

Художня література пропонує подивитися на світ очима письменника, відповідно суттєвими для розуміння автора та його ідей є знання й розуміння авторської моделі світу письменника, особливостей його світогляду та світосприйняття. Перед читачем постає складне завдання – порівняти когнітивну картину реального світу з індивідуальною авторською для того, щоб мати змогу в подальшому проаналізувати обидві та зрозуміти їх на основі власної картини світу. Когнітивна карта формування художньої картини світу літературно-художнього твору представлена нами нижче:

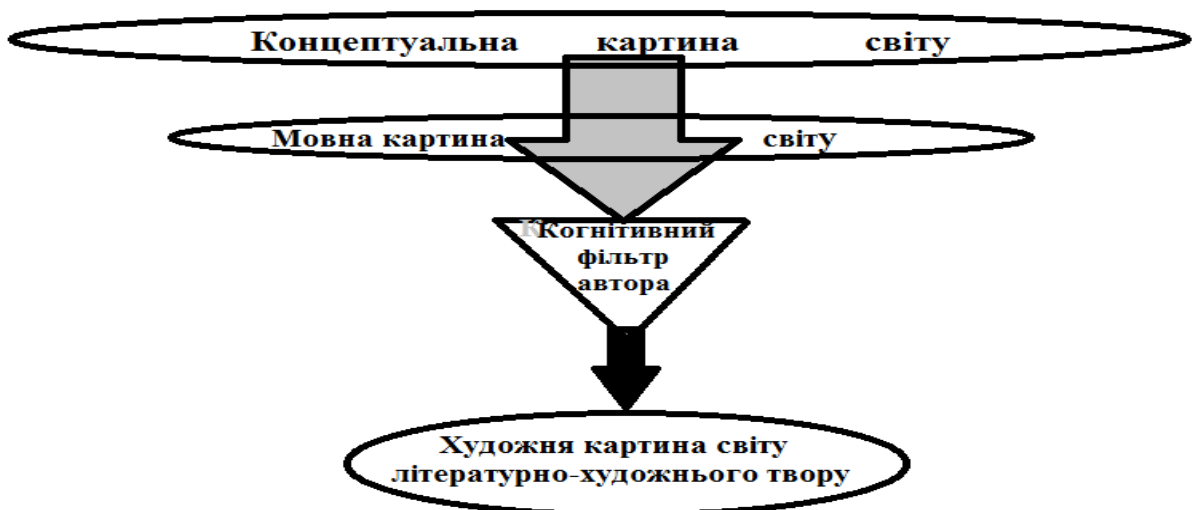

Рис. 3. Когнітивна карта формування художньої картини світу літературно-художнього твору

Когнітивна карта формування художньої картини світу ХТ демонструє ключову роль письменника у формуванні останньої: він пропускає когнітивну картину світу через свідомість, обирає близькі йому вербалізовані форми концептів МКС, що відповідають вихідним концептам ККС. Умовно цю роль автора ХТ можна представити як *когнітивний фільтр*. Створена в результаті цього складного когнітивного й креативного процесу породження літературного твору художня картина світу є суб'єктивним відображенням фрагмента ККС.

З одного боку, художня література є частиною МКС, що акумулює певний пласт знань про світ і людину в ньому, а з іншого – знайомство з творами літератури сприяє формуванню більш повної ККС окремої особи.

Мовна картина фахового світу, представлена А. Хейлі, допомагає читачеві адекватно сприйняти події й думки, репрезентовані в романі, спонукає до когнітивних зусиль, розширює знання про об'єктивний світ на прикладі окремого фахового середовища.

Дослідження ФК професійного роману розкриває комунікативно-прагматичні аспекти художнього твору. У ХТ постійно присутній автор, який комунікує з читачем (авторський дискурс), і персонажі твору, яких ми бачимо очима автора та інших персонажів (персонажний дискурс). О. П. Воробйова кваліфікує це як імітаційну роль ХТ, що стає аналогом мовленнєвого акту, тому є підстави розглядати літературних персонажів як справжніх учасників комунікації, що відбувається в площині текстової комунікації твору.

На думку І. А. Бехти, персонажний дискурс не повністю асимілюється з основним текстом твору, а виділяється в ньому як автономна синтаксична й семантична структура, що разом із авторським дискурсом формує поліфонічну нарацію. У фаховому просторі професійного роману авторський і персонажний дискурси відображають розмаїття думок щодо стану речей у цій фаховій сфері, вони ведуть постійну розмову між собою і з читачем, здебільшого стосовно професійних проблем. У персонажному дискурсі ця проблематика набуває більш суб'єктивного трактування, а термінологічна лексика – стилістичного забарвлення.

У другому розділі **“Вербалізація концепту AIRPORT у структурі літературно-художнього твору (на матеріалі роману А. Хейлі “Airport”)**” здійснено аналіз концептуального простору роману, визначено текстовий концепт, змодельовано структуру змісту концепту AIRPORT як універсального концепту, на основі якої проаналізовано структурно-семантичні особливості вербалізації цього концепту у творі; за результатами аналізу уточнено модель структури змісту концепту AIRPORT як текстового концепту однойменного роману А. Хейлі та проаналізовано його номінативне поле.

Положення щодо польової структури організації змісту концепту AIRPORT у романі А. Хейлі отримало ґрунтовне підтвердження. Цей концепт формує концептуальний простір роману, що становить фрагмент ККС і відображає особливості фахової діяльності у сфері авіаперевезень, а відтак концептуальний простір роману є відображенням картини фахового світу.

Лексична база актуалізації концепту AIRPORT в однойменному романі А. Хейлі фахово детермінована, спрямована на наближення фахової реальності до читача. Вона стала продуктивним засобом актуалізації концепту AIRPORT у творі.

Проаналізувавши структурно-семантичні особливості відображення концептуального простору фахового середовища аеропорту в тематичній структурі роману та мовну базу об'єктивації концептів, що формують цей простір, ми розробили модель структури змісту концепту AIRPORT, представленого у творі А. Хейлі, унісши корективи у вихідну модель цього концепту як універсального (див. Рис. 4).

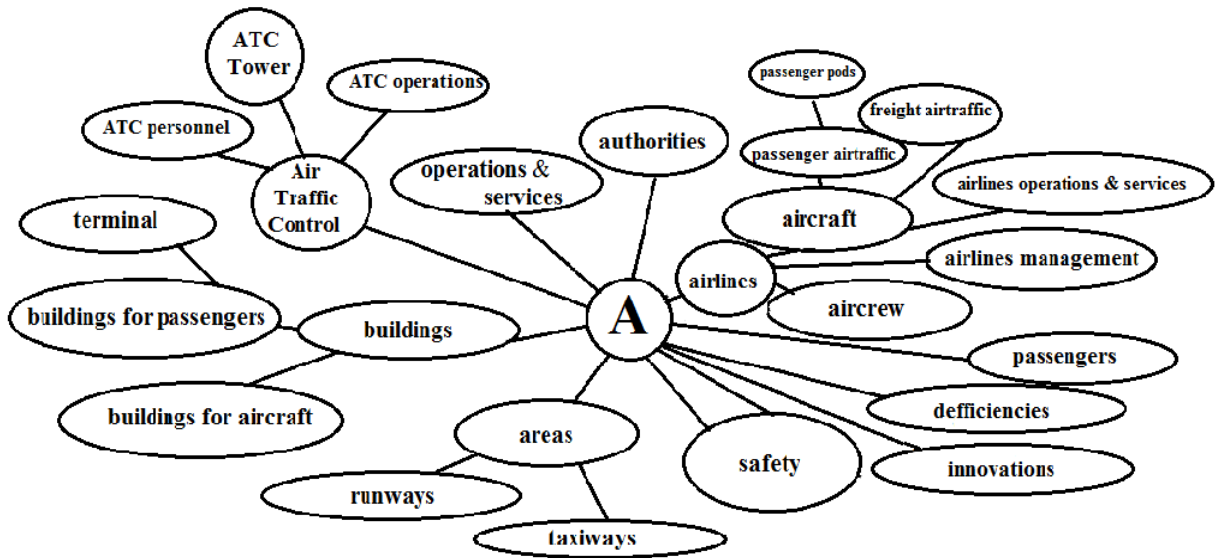

Рис. 4. Структура змісту концепту AIRPORT у романі А. Хейлі

Представлена модель структури змісту концепту AIRPORT унаочнює результати проведеного дослідження і дає змогу визначити особливості польової організації змісту концепту AIRPORT як текстового концепту роману:

- 1) **A** – ядро (базовий концепт AIRPORT);
- 2) приядерна зона включає похідні концепти першого рівня: AREAS, SAFETY, PASSENGERS, AIRLINES, AUTHORITIES, OPERATIONS & SERVICES, AIR TRAFFIC CONTROL, BUILDINGS, DEFFICIENCIES, INNOVATIONS;
- 3) близька периферія з похідними концептами другого рівня: BUILDINGS FOR PASSENGERS, BUILDINGS FOR AIRCRAFT, RUNWAYS, TAXIWAYS, ATC TOWER, ATC OPERATIONS, ATC PERSONNEL, AIRCRAFT, AIRCREW, AIRLINES OPERATIONS, AIRLINES MANAGEMENT;
- 4) далека периферія з похідними концептами третього рівня: TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT;
- 5) крайня периферія, або зона суміжних концептів: PASSENGER PODS.

Модель структури змісту концепту AIRPORT у концептуальному просторі однойменного роману А. Хейлі зазнала таких змін:

зміни на рівні приядерної зони: уточнено ім'я концепту ATC TOWER – уведено нове ім'я концепту AIR TRAFFIC CONTROL; залучено нові концепти – DEFICIENCIES та INNOVATIONS, які є когнітивно-семантичними відповідниками окремих сегментів концептуального простору роману, що відображають недоліки в діяльності аеропорту та інновації. Вони перебувають у діалектичній залежності, оскільки недоліки та проблеми породжують позитивні зміни; уведено новий концепт AIRLINES, тому що власне авіакомпанії здійснюють перевезення, володіють парком авіатехніки, працюють із пасажирами у своїх представництвах в аеропорту, мають своє керівництво й персонал, окрему групу якого формує льотний склад.

Зміни на рівні ближньої периферії: уведено нові концепти ATC TOWER, ATC OPERATIONS, ATC PERSONNEL, що відображають окремі аспекти діяльності авіадиспетчерської служби; перенесено на цей рівень концепти AIRCRAFT, AIRCREW як такі, що підпорядковуються концепту AIRLINES; долучено до цього

рівня концепти AIRLINES OPERATIONS, AIRLINES MANAGEMENT, що стосуються організації управління та діяльності авіакомпаній і підпорядковуються концепту AIRLINES.

Зміни на рівні дальньої периферії: уведено нові концепти PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT, що підпорядковуються концепту AIRCRAFT; додано ще один рівень крайньої периферії, або зони суміжних концептів, із концептом PASSENGER PODS.

Здійснене в ході дослідження моделювання концептуальної структури фахового простору роману А. Хейлі дозволило виявити лінгвокогнітивні та лінгвостилістичні аспекти об'єктивації фахового контексту твору.

У третьому розділі “**Лінгвостилістичні та комунікативно-прагматичні аспекти створення фахового контексту в романі А. Хейлі “Airport”**” визначено мовну базу об'єктивації фахового контексту, обґрунтовано ключову роль термінологічної лексики в об'єктивації фахових реалій інституційного середовища, визначено прагматилістичні особливості функціонування термінологічної лексики в стилістично маркованому ХТ, представлено модель структури фахового контексту роману А. Хейлі.

Контекстуалізація спрямована на формування “системи безперервного контексту, у межах якого здійснюється розвиток відповідної теми й розкриття концепту тексту” (О. О. Селіванова). Контекстуалізація фахового середовища сприяє формуванню цілісного контексту для успішної реалізації тематичної спрямованості ХТ і презентації концепту AIRPORT як текстового концепту. Серед вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища (МКФС) аеропорту виділяємо маркери контекстуалізації (МК) території аеропорту, приміщень аеропорту, окремих структурних підрозділів/служб аеропорту, персоналу аеропорту, технічних об'єктів аеропорту, авіатехніки/авіаобладнання, штатних службових ситуацій та надзвичайних службових ситуацій тощо.

МК контекстуалізації території аеропорту. У територіальній структурі аеропорту особливу роль відіграють злітно-посадкові смуги – *runways*, від стану яких залежить безпека польотів. Аеропорт має п'ять таких смуг: *Lincoln International had five runways altogether: runway one seven, left; runway one seven, right; runway two five; runway three zero; runway one two.* На важливості посадкових смуг наголошується вже на початку роману, де вони порівнюються з лінією фронту, коли аеропорт бореться зі стихією – сніжним буревієм: *Through the past three days and nights they had represented the front line of the battle between the airport and the storm.*

Автор коротко описує кожну з посадкових смуг, оскільки ця інформація важлива для розуміння подальших подій роману: 1) *runway one seven, left – this was the runway which, the tower chief had indicated*; 2) *on the airfield, two runways were in use: one seven, right, and runway two five*; 3) *the longest and widest of the five was three zero, the runway now obstructed by Aéreo-Mexican. This runway was almost two miles long and as wide as a short city block; an airport joke claimed that one end could not be seen from the other because of the earth's curvature*; 4) *each of the other four runways was half a mile or so shorter, and less wide.*

МК персоналу аеропорту. Окрему групу МКФС складають вербальні маркери належності персонажів твору до персоналу аеропорту. Вони вказують на посади та

місце в службовій ієрархії: загальні маркери належності до керівної ланки – внутрішнє керівництво аеропорту *airport maintenance and management* та зовнішній орган контролю *the Federal Aviation Administration*; конкретизувальні МК, що безпосередньо вказують на займану посаду, – *a senior foreman; the maintenance foreman; airport general manager; the tower watch chief; freight supervisors* тощо.

Намагання автора повною мірою відтворити специфіку функціонування такого складного виробничо-технічного комплексу як міжнародний аеропорт супроводжується вживанням численної термінологічної лексики, що, з одного боку, є цілком виправданим, а з іншого – характерною ознакою авторського стилю А. Хейлі. Проте спостерігається й тенденція до певної мовної економії: скорочення маркерів при їх черговому вживанні в ХТ – трансформація маркерів: *airport maintenance and management => airport management; the tower watch chief => the tower chief*. Останній приклад можна розглядати як подвійну мовну економію, оскільки *the tower* скорочена назва підрозділу *the Tower Snow Control Desk*.

Частіше лексична база МК розширюється, оскільки автор постійно доповнює картину подій, уточнює деталі: 1) маркер *airport general manager* доповнюється маркерами *an airport manager* та *an assistant airport manager*; 2) загальний маркер *airport maintenance and management* доповнюється маркерами *controllers and airport management; airline internal management*; 3) маркер *supervisors* об'єднує велику групу маркерів, що вказують на керівників окремих служб аеропорту – *freight supervisors; snow shift supervisor; the parking lot supervisor; the Conga Line supervisor*.

МК окремих структурних підрозділів/служб аеропорту. Описуючи всі служби аеропорту, задіяні в ліквідації наслідків бурі, автор уводить в оповідь і бригади, що розчищають аеропорт від снігу: загальний маркер *maintenance snow crews* включає маркери *snow removal groups, regular workers, the auxiliaries*. У критичній ситуації до рятувальних робіт залучають усіх: *the auxiliaries – carpenters, electricians, plumbers, clerks, police* – спостерігаємо розширення вербальної та семантичної бази маркера *the auxiliaries*.

Функціонуючи в ХТ, вербальні МКФС, попри наявність у їхній структурі здебільшого термінів, набувають стилістичного забарвлення. Контраст між детальним, фахово точним описом роботи бригад, що розчищають аеропорт від снігу, й емоційною оцінкою їхньої роботи створює яскраву картину правдивого життя аеропорту, сприяє динаміці оповіді, допомагає читачеві емоційно долучитись до описаних подій, відчути задум автора й адекватно інтерпретувати події роману: 1) *The auxiliaries were pulled from their regular airport duties and paid time-and-a-half until the snow emergency was over. But they knew what was expected, having rehearsed snow maneuvers, like weekend soldiers, on runways and taxi strips during summer and fall;* 2) *snow removal groups <...> removing snow from the airport's operating area was equal to clearing seven hundred miles of highway.* Автор і в порівняннях намагається зберігати фахову тематику – *the auxiliaries <...> like weekend soldiers; removing snow from the airport's operating area was equal to clearing seven hundred miles of highway.*

МК штатної/нештатної ситуації. Аналізуючи тривожну ситуацію, що склалась, головний менеджер аеропорту виокремлює факти, які підтверджують високий ступінь вірогідності того, що на борт літака, який летить до Риму, потрапила бомба, яку проніс у кейсі пасажир, котрий придбав найдорожчий страховий поліс: 1) рапорт

досвідченого інспектора митної служби Стендіша щодо підозрілого кейса в руках пасажирів – *the report of Customs Inspector Standish concerning the passenger with the attaché case, clasped in a way which Standish – an experienced observer – believed to be suspicious*; 2) ідентифікація підозрілого пасажирів – *identification of the man with the case as one D.O.Guerrero, or perhaps Buerrero*; 3) разючий факт, помічений співробітницею міського відділу аеропорту, що Guerrero зареєструвався на рейс, не маючи жодного багажу, окрім згаданого невеликого кейса – *the downtown agent's revelation that Guerrero checked in without any baggage other than the small case already mentioned*; 4) придбання цим пасажиром страхового поліса на суму триста тисяч доларів, попри те, що в нього ледве вистачило грошей на його оплату – *Guerrero's purchase at the airport of three hundred thousand dollars' worth of flight insurance, which he barely had enough money to pay for*; 5) пасажир опинився на борту літака, що здійснює переліт у п'ять тисяч миль, не маючи змінного одягу й грошей – *so that he appeared to be setting out on a five-thousand mile journey, not only without so much as a change of clothing, but also without funds*; 6) дружина пасажирів, єдина спадкоємиця в разі виникнення страхового випадку, у відчаї блукає терміналом аеропорту – *Mrs. Inez Guerrero, sole beneficiary of her husband's flight insurance policy, had been wandering through the terminal, apparently in great distress.*

МК надзвичайних службових ситуацій. Надзвичайні ситуації, пов'язані з авіаперевезеннями, у міжнародному аеропорту Лінкольна трапляються щодня по декілька разів, як це зазвичай буває і в будь-якому іншому великому аеропорту: *Air traffic emergencies of one kind or another occurred several times a day at Lincoln International, as they did at any major airport.* Працівники наземних рятувальних служб, поліція та керівництво аеропорту завжди готові діяти, самі дії залежать від категорії надзвичайної ситуації: *Ground emergency staffs – crash crews, ambulance attendants, and police – as well as airport senior management, were always alerted, and the action they took depended on the category of emergency declared.*

Автор знайомить нас із категоріями надзвичайних ситуацій (НС): НС першої категорії складності є найвищою і свідчить про авіакатастрофу – *category one was the most serious, but was rarely invoked, since it signaled an actual crash*; НС другої категорії сигналізує про неминучу небезпеку для життя/серйозні поранення – *category two was notification of imminent danger to life, or physical damage*; НС третьої категорії – це загальне попередження для рятувальних служб: *category three, as now, was a general warning to airport emergency facilities to stand by; they might be needed, or they might not.*

Номінативні МК нештатної ситуації включають номінації: 1) службових програм – *an airport emergency master plan*; 2) рятувальної техніки – *emergency vehicles – pumpers, salvage trucks, and ambulances*; 3) підрозділів/посадовців – *emergency crews; the fire chief*; 4) каналів зв'язку – *a separate radio channel*; 5) пояснення специфіки рятувальних робіт – *the principle: better to be ready too soon than too late; when an emergency was notified, no one waited; every move for situations like this was detailed in an airport emergency master plan.*

Вагомим чинником успішного вирішення нештатних ситуацій стає час. Темпоральні МК допомагають інтенсифікувати оповідь, надають більшого драматизму подіям, пов'язаним із намаганнями забрати літак, що зазнав аварії, з посадкової смуги для надання можливості іншому літакові з людьми на борту

здійснити аварійну посадку: 1) опосередковані темпоральні МК, що вказують на лаконізм дій та остаточність прийнятих рішень: *In a few words Met explained his intention; Mel **calculated** <...> (the time) his own final decision must be made*; 2) темпоральні МК, що позначають динамізм розвитку ситуації: *the flight in question will be here sooner than we thought*; 3) темпоральні МК, що підкреслюють невідворотність результату в разі прийняття непопулярного рішення: *Once they did, it would take **only minutes** to have the obstructing aircraft clear; **an estimate of how long he could wait before ordering the plows and graders to move***; 4) темпоральні МК, що визначають точні часові межі: *Chicago Center expects to hand over to our approach control **in twelve minutes from now**; **After that** we'll be controlling the flight for **eight to ten minutes before landing, which would make time of touchdown, at latest, 01:28***; 5) темпоральні МК, що підкреслюють трагізм ситуації: *After that, they'll be committed; we can't turn them.*

Сфера прийняття рішень стосується професійної діяльності персонажів твору, зокрема роботи головного героя роману Мела Бакерсфелда. Цей топік експлікується за допомогою широкої палітри вербальних засобів: дієслів, що позначають розумову діяльність (*be clear about, guess, grant, make sure, understand, acknowledged, knew, intended, would assert*); іменників сфери розумової діяльності (*intention, conviction, hindsight, thought, argument, understanding, point of view, decisions*); дієслів сфери розумової діяльності, підсилених вживанням описових прислівників (*chose his words carefully, said tersely, said incredulously*); дієслів сфери розумової діяльності різного ступеня модальності (*might have to justify, must be open for use, must be clear, must move clear*); дієслів сфери розумової діяльності, що підкреслюють важливість розуміння подій і наказів (*acknowledge, confirm that these instructions are understood, wanted to be sure there was no misunderstanding, seemed to understand*); лексики, що передає облігаторність дій, – іменник/дієслово *order*, вираз *give the order*; оцінних суджень про безумовність точного виконання наказів (*will be done at any cost, and with all speed; that's the important thing; would be surer and faster; decisions that take a lot of guts*); гри слів, побудованій на виразі „втратити розум”, і прагматичній оцінці відсутності належної кількості посадкових смуг (*be out of one's mind ⇔ be out of runways*); уточнювальних дискурсних маркерів (*obviously, on the other hand*); темпоральних маркерів (*right now; in approximately thirty minutes, running out of time*).

Вербальні МК відіграють ключову роль у породженні ХТ, оскільки є мовною базою відтворення фахового середовища, у якому відбуваються події роману. Вони функціонують і як продуктивні засоби деконтекстуалізації середовища роману при інтерпретації його читачем, що свідчить про інтердискурсивність як важливу ознаку функціонування вербальних МК у художньому тексті.

Широке вживання термінів – ефективний лінгвостилістичний засіб відтворення конфліктної ситуації, важливої для розвитку драматичної лінії твору. Виділено групи термінів, що вживаються для опису конфліктної ситуації між аеропортом і мешканцями сусіднього містечка: 1) авіаційні терміни для позначення злітного поля *the airfield* – *a runway out of use; additional runways and taxiways; available runways; construction of a new runway to parallel three zero*; 2) авіаційні терміни для позначення польотів *flight operations* – *jet takeoffs and landings; aircraft*

taking off; the direct flights overhead; to route takeoffs; 3) авіаційні терміни для позначення шумового режиму польотів *noise abatement procedures – follow noise abatement procedures; noise abatement procedures; noise from aircraft overhead*.

Проблема шуму та шкоди, якої він завдає громаді містечка Meadowood, що розташоване поблизу летовища, є наскрізною в романі, його сумним лейтмотивом. Шум, ревіння моторів літаків, що долають звуковий бар'єр, здіймаючись у небо, отруює життя містян. В авторській оповіді руйнівний вплив шуму відтворено за допомогою експресивно маркованої лексики: *It (noise) was engulfed in a shattering, almost unbelievable crescendo of sound, a monstrous roar of power which seemed to seize the budding and shake it; recurring peaks of sound from overhead; in brief intervals between the overwhelming din of takeoffs* – авіаційний термін “зліт” (takeoff) отримує негативну конотацію.

Концептуальна картина фахового світу, відображена в романі А. Хейлі, не вичерпується інституційною сферою авіаперевезень. Структура фахового контексту роману включає сегменти права та медицини. Сфера права представлена такими аспектами: 1) правове поле регулювання розвитку авіації та індустрії авіаперевезень загалом та правове регулювання проблеми шуму в зоні аеропортів зокрема; 2) діяльність юриста на прикладі непривабливого образу юриста-пройдисвіта; 3) робота поліції. Сфера медицини представлена в романі обмежено в порівнянні з іншими фаховими сегментами і стосується окремої програми для авіаекіпажів та окремого випадку надання медичної допомоги пасажирам й екіпажу літака, на борту якого вибухнула бомба, також описана робота лікаря в надзвичайних умовах.

Стилістичні акценти супроводжують презентацію практично всіх концептів роману: 1) образна характеристика концептів AIRCRAFT, TERMINAL, AIRCREW, PASSANGERS: комплексний образ літака, екіпажу та пасажирів подано в розвитку, спочатку самотній образ літака в терміналі, що схожий на бідного родича: *An airliner in a terminal was like a dependent relative, subject to the whims and succor of its family*. Сумний образ літака, подібного до покинутої, нікому не потрібної істоти, створено на основі персоніфікації: *Such life as it had was never independent > Its identity was blurred > supply lines hobbled it > strangers, who would never join its airborne complement, moved in and out*. Та на зльоті літак знову набуває своєї особистості: *But when doors were sealed as the airplane prepared for takeoff, it became once more an entity*. Він оживає, і цю зміну першими помічають члени екіпажу: *Crew members were most keenly aware of the change*; – тому що вони самі повертаються до знайомого, закритого для інших середовища, у якому вони працюють як професіонали: *they were returned to a familiar, self-contained environment in which they could function with skill and independence for which they had been trained*. На цій фазі розгортання образу вживається займенник 3 особи множини, тому що літак і екіпаж стали в повітрі одним цілим: *No one impeded them; nothing was underfoot, except what they were used to and at home with. Their tools and equipment were the finest; their resources and limitations were inventoried and known*. У повітрі до них повертається впевненість у собі і своїх силах: *Self-reliance returned*; дух повітряного братства: *The camaraderie of the air – intangible, yet real to all who shared it – was theirs once more*. Кульмінація образу настає, коли зазначається, що навіть пасажирів (найбільш чутливі) відчують цю ментальну трансформацію: *Even passengers – the more sensitive ones – were attuned*

to a mental transformation and, once in the air, awareness of the change increased. At high altitude, looking down, concerns of the everyday world seemed less important. Some, more analytical than others, saw the new perspective as a shedding of the pettiness of earth. На великій висоті щоденні клопоти видаються менш важливими, а ті з пасажирів, що мають більш аналітичний склад розуму, починають бачити нові перспективи, усвідомивши швидкоплинність земних турбот. Цікавим є словесний образ, створений на базі неологізму *shedding of the pettiness of earth* за аналогією до терміна *shedding of blood*;

2) образна характеристика концепту AIRCREW: кабіний екіпаж із трьох пілотів-професіоналів, що перебувають на піку інтелектуального розвитку та злагоджено працюють: *Despite their studied composure, the three-man crew was all professional and sharp, their minds at peak acuity, each sensing the adjustment in the other two* – це результат багаторічних тренувань і льотної підготовки, що засвідчують довгий шлях до отримання рангу капітана: *It was to achieve such moments, responsively and quickly, that years of training and experience marked the long route to airline captaincy.* Парадоксальність висновку завершує цей лаконічний образ: *Flying itself – controlling an airplane – was not a difficult achievement; what commercial pilots were paid high salaries for was their reserve of resourcefulness, airmanship, and general aviation wisdom* – рівень майстерності пілота визначається не стільки вмінням вести літак, як його винахідливістю, льотною майстерністю і загальною мудрістю авіатора;

3) образна характеристика концептів TERMINAL, AREAS, RUNWAYS: лаконічні, яскраві образи терміналу, льотного поля і злітно-посадкових смуг з'являються при описові їхнього освітлення: *Mel watched the aircraft's lights diminish, and merge with the galaxy of terminal lights beyond.* Мел спостерігає, як поступово зникають вогні літака, танучи в спалахах галактики вогнів терміналу. А ось вогні доріжки освітлення посадкової смуги, які тягнуться далеко вперед і зливаються, нагадуючи разки перлів: *They zoomed over the airfield edge, runway lights strung ahead like strands of converging pearls;*

4) образна характеристика концепту PASSANGERS: жартівливий образ пасажира: досвідчений, обачний пасажир спрямував усі зусилля на те, щоб переконатись, що працівники аеропорту правильно наклеїли ярлики з кінцевим пунктом призначення: *An experienced, cagey traveler did the best he could by making sure that the tags which agents or porters put on his bags when he checked in showed his correct destination.* Часто вони помиляються: *With surprising frequency, wrong tags were slapped on in haste, and had to be changed when the error was pointed out.* Пасажир ніби бере участь у розиграші лотереї, йому залишається лише молитись, щоб колись, десь „возз'єднатися” зі своїм багажем: *there was the sense of having entered a lottery, and at that point the traveler could only pray that some day, somewhere, he would be reunited with his luggage again.* Жартівлива картина майстерно виписана за допомогою епітетів (*experienced, cagey, surprising, wrong*), дієслів, ужитих у незвичному контексті (*slapped on, be reunited*), метафор (*having entered a lottery*), гіпербол (*could only pray*), дискурсних маркерів (*even then, some day, somewhere*). Ці стилістичні засоби сприяють створенню гумористичного ефекту; соціологічний портрет пасажира: *It was based on the fact that fare-paying air travelers, over the years, had proven themselves an unusually honest cross-section of society, and bad debt losses of*

most airlines were remarkably low. Упродовж років авіапасажири зарекомендували себе як надзвичайно чесний прошарок населення, а тому вживання соціологічного терміна *cross-section of society* наближає твердження до наукового положення, а введення уточнення *an unusually honest* надає жартівливого звучання;

5) образна характеристика концепту AIRPORT: заключний образ аеропорту, створений на основі аллюзії, уособлює важливий урок, засвоєний головним героєм роману, – усе та всі в цьому світі залежать один від одного, від відданості справі окремої людини залежить успіх усієї справи. Мел пригадує слова англійського поета Джона Донна: *The English poet John Donne, Mel remembered, had once written: No man is an island, entire of itself; every man is a piece of the continent, a part of the main* – він відчуває так само та приходять до висновку, що перегукується з думкою поета-мислителя 17 ст., лише об'єктивується в термінах сучасності: *No airport was an island either; those which called themselves International should employ the kind of thinking to justify their name. Perhaps, working with others, Mel could help to show them how. People who hadn't heard from Mel Bakersfeld for a while might quickly learn that he was still around.* Пробудження готовності головного героя до продовження боротьби за збалансований розвиток інфраструктури аеропорту для забезпечення безпеки авіаперевезень, до відстоювання своїх поглядів на прогрес авіації відбулось, незабаром це відчують й інші.

Широка палітра лінгвостилістичних засобів, яка допомагає авторові відтворити фаховий світ аеропорту, включає яскраві порівняння, образні епітети, точні й несподівані оцінні судження. У багатій за емоційною тональністю оповіді, що відзначається динамізмом і розмаїттям описаних подій, привертають увагу терміни, що точно й яскраво зображують фаховий світ аеропорту та пояснюють специфіку його роботи.

ВИСНОВКИ

Картина фахового світу актуалізується через фаховий контекст. Фаховий контекст реконструює фахове середовище, у якому розгортаються події професійного роману, і значною мірою забезпечує цілісність оповіді. Фаховий контекст літературного твору є складною багатокомпонентною когнітивно-комунікативною структурою, що включає психофізичний, соціокультурний, антропорелевантний, комунікативно-сигнальний і фреймово-ситуативний сегменти.

Фоновий контекст професійного роману є складним когнітивно-комунікативним утворенням, що включає фонові знання автора та інших учасників літературно-художньої комунікації, подані у творі через призму розуміння автора. Фоновий контекст акумулює фонові знання автора й читача та породжує у свідомості читача нові уявлення, емоції й думки. Обидві функції фонового контексту є текстотвірними та когнітивними.

Професійний роман як літературно-художній твір завершений і за формою, і за змістом когнітивно-художній продукт, що функціонує як текстовий континуум, який зберігає фахові реалії, професійні знання та уявлення окремого фахового середовища, характерного для певного періоду розвитку суспільства як один із сегментів картини світу минулого.

Дослідження семантичного простору професійного роману на основі лінгвокогнітивного моделювання дозволило виявити особливості авторської картини світу А. Хейлі, мовної картини фахового світу, відтвореного на сторінках роману "Airport", простежити особливості експлікації текстового концепту та визначити шляхи відтворення фахового контексту роману на основі вербалізації відповідних концептів.

Концепт AIRPORT домінує в семантико-когнітивній організації твору: образ аеропорту, створений на основі багаті палітри мовних засобів експлікації цього концепту, допомагає відтворити особливості як об'єктивної картини світу, так і художньої авторської, та наблизити їх до читача.

Концепт AIRPORT належить до групи концептів, спільних для всього людства, його когнітивні ознаки є частиною фонових знань сучасної людини. Художнє переосмислення концепту в романі додало нових ознак до його семантико-когнітивного поля, значно розширивши номінативне поле концепту та переконливо відтворивши на його основі фахове середовище сучасного міжнародного аеропорту.

Структура змісту концепту AIRPORT є п'ятирівневою польовою: ядро – базовий концепт AIRPORT; приядерна зона, яка включає похідні концепти першого рівня – AREAS, SAFETY, PASSENGERS, AIRLINES, AUTHORITIES, OPERATIONS & SERVICES, AIR TRAFFIC CONTROL, BUILDINGS, DEFFICIENCES, INNOVATIONS; ближня периферія з похідними концептами другого рівня: BUILDINGS FOR PASSENGERS, BUILDINGS FOR AIRCRAFT, RUNWAYS, TAXIWAYS, ATC TOWER, ATC OPERATIONS, ATC PERSONNEL, AIRCRAFT, AIRCREW, AIRLINES OPERATIONS, AIRLINES MANAGEMENT; дальня периферія з похідними концептами третього рівня: TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT; крайня периферія, або зона суміжних концептів: PASSENGER PODS.

Термінологічна лексика професійної сфери авіаперевезень формує номінативне поле концепту AIRPORT, яке включає 2434 номінативні одиниці, з-поміж яких 1038 – однослівні терміни (42,65%), 635 – термінологічні словосполучення (26,09%), 484 – вільні словосполучення з термінологічним компонентом (19,88%), 181 комбінована термінологічна одиниця з власноназвним компонентом (7,44%), 95 синтаксичних номінативних одиниць на базі власноназвної лексики (3,9%) та 1 речення (0,04%). Власноназвна лексика, що входить до складу номінацій, належить до професійної сфери авіаперевезень.

Лексична база роману – фахово детермінована, що свідчить про прагнення автора адекватно відтворити фаховий контекст у повноті професійних реалій і стосунків. Термінологічна лексика слугує мовною базою об'єктивації концептуального простору фахового середовища. Вербальна база актуалізації концепту AIRPORT в однойменному романі А. Хейлі складає половину від загальної мовної бази твору. Кількість слововживань фахового змісту в безпосередньому вербальному контексті дорівнює 123123, що становить 76,55% від загального тексту роману. Виокремлена група термінологічної лексики включає 74354 слововживання, що становить 46,2% від загального тексту.

Концепт AIRPORT у романі А. Хейлі характеризується поліфункційністю: як текстовий концепт він актуалізує середовище, у якому відбуваються події роману;

варіативність його вербальної бази збагачує мовну тканину твору; його номінативне поле містить численні номінації на основі термінологічної лексики для позначення предметів, явищ і стосунків у фаховій сфері авіаперевезень; функціонуючи в стилістично маркованому просторі роману, цей концепт набуває художнього переосмислення.

Структура фахового контексту роману А. Хейлі не вичерпується інституційною сферою авіаперевезень, вона містить також сегменти права та медицини.

Перспектива подальших досліджень когнітивних і стилістичних особливостей творення фахового контексту професійного роману загалом і професійного роману А. Хейлі зокрема, вбачається в розширенні об'єкта аналізу за рахунок включення до фактологічної бази кінотекстів – екранізацій професійних романів як А. Хейлі, так і інших письменників. Такий підхід дозволить визначити когнітивні та стилістичні особливості візуалізації фахового середовища, порівняти ефективність вербальних і візуальних засобів актуалізації фахового середовища в літературно-художній і кінематографічній комунікації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Посохова А. В. Термінологічна лексика як ефективний засіб відтворення фахового контексту в художньому творі / А. В. Посохова // *Нова філологія : збірник наукових праць*. – Запоріжжя : ЗНУ, 2017. – № 70. – С. 187-191.

2. Посохова А. В. Вербальні маркери контекстуалізації надзвичайних службових ситуацій у романі А. Хейлі "Аеропорт" / А. В. Посохова // *Мова і культура : науковий журнал*. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – Вип. 10. – Т. IV(184). – С. 458-465.

3. Посохова А. В. Вербалізація концепту "Airport" в структурі літературно-художнього твору (на матеріалі роману А.Хейлі "Аеропорт" / А. В. Посохова // *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць*. – К. : Університет «Україна», 2015. – Вип. 31. – С. 72-80.

4. Посохова А. В. Вербальні маркери контекстуалізації фахового середовища в літературно-художньому творі (на матеріалі роману "Аеропорт" А. Хейлі) / А. В. Посохова // *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету*. – Вип. 138. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2015. – С. 449-452.

5. Посохова А. В. Типологія контексту літературно-художнього твору / А. В. Посохова // *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць*. – К. : Університет «Україна», 2013. – Вип. 27. – Ч. I. – С. 324-330.

6. Posokhova A. V. Verbalization of the Concept AIRCRAFT in the Novel "Airport" by A. Hailey : Cognitive and Semantic Characteristics / A. V. Posokhova // *Scientific Enquiry in the Contemporary World : Theoretical Basics and Innovative Approach*. – San Francisco, California, USA : B&M Publishing, 2016. – P. 102-108.

7. Посохова А. В. Когнітивно-семантичний простір професійного роману / А. В. Посохова // *Молодий вчений : науковий журнал*. – № 12.1 (40), грудень 2016 р. – Ч. II. – Херсон, 2016. – С. 364-367.

8. Посохова А. В. Мовностилістичні особливості вживання термінологічної лексики для зображення конфліктної ситуації у романі А. Хейлі "Аеропорт" / А. В. Посохова // Американські та британські студії: мовознавство, літературознавство, міжкультурна комунікація : зб. наук. праць. – К. : Талком, 2015. – С. 65-70.

9. Posokhova A. V. Explication of the Concept AIR TRAFFIC CONTROL in the Novel "Airport" by A. Hailey : Cognitive and Discursive Characteristics / A. V. Posokhova // Science and Practice: a new level of integration in the modern world : Proceedings of the 2nd International Conf. – Scope Academic House, December 30, 2016. – Sheffield (UK) : Scope Academic House, Ltd., 2016. – P. 108–111.

10. Посохова А. В. Типологія контексту літературно-художнього твору / А. В. Посохова // Сучасне літературознавство та прикладна лінгвістика: американські та британські студії : матеріали I Міжнародного симпозіуму, (Київ, 17-19 квітня 2013 р.) / Міністерство освіти і науки України, Національний авіаційний університет. – К. : Університет «Україна», 2013. – Т.2. – С. 142–145.

11. Посохова А. В. Вивчення вербальних засобів контекстуалізації фахового середовища в англomовному художньому тексті / А. В. Посохова // Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Київ, 7-8 червня 2013 р.) / Міністерство освіти і науки України, Національний авіаційний університет. – К. : Університет «Україна», 2013. – С. 106–107.

12. Посохова А. В. Мовні засоби відтворення реалій фахового середовища в романах Артура Хейлі / А. В. Посохова // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук : праці II Всеукр. наук. конф., (Дніпропетровськ, 30 листопада 2013 р.) / Міністерство освіти і науки України, Національна металургійна академія України. – Дніпропетровськ : Роял Принт, 2013. – С. 112-113.

АНОТАЦІЯ

Посохова А. В. Вербальні засоби творення фахового контексту художнього твору: лінгвокогнітивний і лінгвостилістичний аспекти (на матеріалі роману А. Хейлі "Airport"). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. – Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2017.

Дисертацію присвячено дослідженню лінгвостилістичних засобів творення фахового контексту професійного роману на засадах когнітивно-дискурсивної парадигми. Уведено поняття фонового контексту художнього твору та запропоновано його визначення й модель, подано визначення фахового контексту професійного роману. Обґрунтовано вибір процедури лінгвокогнітивного моделювання як основної форми аналізу концептуального простору професійного роману, представлено етапи дослідження структурно-семантичних особливостей вербалізації концептуального простору роману, що відображає фаховий контекст твору, та мовностилістичних засобів актуалізації фахового контексту.

Здобуті результати засвідчили, що концепт AIRPORT функціонує як текстовий концепт, художнє переосмислення цього концепту в романі додало нових ознак до його когнітивно-семантичного поля, розширило номінативне поле та дозволило реалістично відтворити фахове середовище сучасного аеропорту.

Аналіз мовних засобів вербалізації фахового середовища твору засвідчив визначальну роль термінологічної лексики в об'єктивації фахового контексту професійного роману.

Ключові слова: професійний роман, концептуальна картина фахового світу, мовна картина фахового світу, фаховий контекст, фоновий контекст, маркери контекстуалізації, концепт, фрейм, термінологічна лексика.

АННОТАЦІЯ

Посохова А. В. Вербальные средства создания профессионального контекста художественного произведения: лингвокогнитивный и лингвостилистический аспекты (на материале романа А. Хейли “Airport”). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Запорожский национальный университет. – Запорожье, 2017.

Диссертация посвящена исследованию лингвостилистических средств создания профессионального контекста производственного романа в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы. Введено понятие фонового контекста художественного произведения и предложены его определение и модель, дано определение профессионального контекста производственного романа. Обоснован выбор процедуры лингвокогнитивного моделирования как основной формы исследования концептуального пространства профессионального романа, представлены этапы анализа структурно-семантических особенностей вербализации концептуального пространства романа, отражающего профессиональный контекст произведения, и лингвостилистических средств актуализации профессионального контекста.

Полученные результаты показали, что концепт AIRPORT функционирует как текстовый концепт, художественное переосмысление которого в романе дополнило его когнитивно-семантическое поле новыми характеристиками, расширило номинативное поле и помогло в реалистической реконструкции профессиональной сферы современного аэропорта.

Анализ лингвистических средств вербализации профессиональной среды произведения свидетельствует о доминирующей роли терминологической лексики в объективации профессионального контекста производственного романа.

Ключевые слова: производственный роман, концептуальная картина профессионального мира, языковая картина профессионального мира, профессиональный контекст, фоновый контекст, маркеры контекстуализации, концепт, фрейм, терминологическая лексика.

SUMMARY

Posokhova A. V. Verbal Means of Creating Professional Context in Fiction: Linguo-Cognitive and Linguo-Stylistic Aspects (Based on the Novel “Airport” by A. Hailey). – Manuscript.

Dissertation for Candidate Degree in Philology: Specialty 10.02.04 – Germanic Languages. – Zaporizhzhia National University. – Zaporizhzhia, 2017.

The research deals with the analysis of the linguo-stylistic means of the professional context verbalization in a literary work within the framework of the cognitive-discursive paradigm.

The notion ‘background context’ is introduced and the determination of the notion and its structural model are discussed. The main characteristics of the professional context of the business novel are determined and the definition of the notion ‘professional context of business novel’ is suggested.

Linguo-cognitive modeling is chosen as the main procedure of investigating the conceptual space of the professional novel. The results have shown the concept AIRPORT functions in the novel as the basic text context. The literary representation of this concept in the texture of the novel adds new characteristics to its cognitive-semantic field, expands the nominative field, and helps to reconstruct the professional environment of the modern airport in the most realistic manner.

The lexical basis of the novel is professionally determined. The dominant role of terms in the texture of the novel demonstrates the determination of the author to reconstruct the professional context of the novel in full capacity of its professional realities and relationships. The terminological lexis verbalize the conceptual structure of the novel: the verbal basis of actualizing the concept AIRPORT in A. Hailey’s novel makes up half of the general verbal basis of the text: the number of terms used in the direct verbal context equals 46,2 % of the whole text and 60,39 % of the text fragments describe professional realities of the airport.

Thus, terminological lexis structures the novel “Airport” by A. Hailey. The professional context in the novel is explicit, it is actualized by terms. The author is attentive to details, explaining complicated professional notions, he and his characters use other terms which expand the verbal basis of the professional context explication.

Verbal markers of contextualization of the professional context function as effective means of reconstructing the specific institutional environment in the business novel; they are productive means of actualizing the spacial, temporal, and anthropological factors that determine the complicated relationships among the characters in the professional world of the novel. Terminological lexis makes up the major part of the lexical basis of contextualization markers. In the stylistically marked context of the literary novel neutral terms attain stylistic coloring.

Key words: professional/business novel, conceptual picture of the professional world, linguistic picture of the professional world, professional context, background context, contextualization markers, concept, frame, terminological lexis.